

การบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนโดยใช้หลักอิทธิบาท 4
EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATION TO DEVELOP STUDENT
CHARACTERISTICS USING THE IDDHIPADA

เรวัฒน์ พรหมสะโร

Rawat Promsaro

นิสิตสาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhist Educational Administration Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: rawat.pr@kbws.ac.th

รับเข้า: 11 เมษายน 2567 แก้ไข: 27 พฤษภาคม 2567 ตอปรับ: 28 พฤษภาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนโดยใช้หลักอิทธิบาท 4 โดยผู้เขียนได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการบริหารสถานศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วยการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน 8 ประการ ได้แก่ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ และหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นให้การทำงานประสบความสำเร็จ ด้วยการมีจิตใจที่รักในงานที่จะทำ และปรารถนาจะทำงานให้เกิดผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน เข้มแข็ง และอดทน ไม่ท้อถอย ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำในสิ่งนั้นด้วยความคิด มีจิตใจตั้งมั่นในงานที่ทำ อุทิศตัวอุทิศใจให้สิ่งที่ทำ และสุดท้ายหมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญตรวจหาเหตุผลและตรวจสอบข้อผิดพลาดในสิ่งที่ทำนั้น คิดค้น วิธีแก้ไขปรับปรุงในงานอย่างสม่ำเสมอ

ผลการศึกษาพบว่าบทความนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องในการวางแผนร่วมกันพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทั้งในการความรู้ คุณธรรม และจริยธรรม เป็นพลเมืองโลกที่มีความสมบูรณ์พร้อมในการดำรงชีวิตในสังคม

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษา คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หลักอิทธิบาท 4

Abstract

The purpose of this article were to present educational institution administration to develop student characteristics using the Iddhipada. The author has studied principles, concepts, theories, and research related to educational institution administration, which includes academics, budgets, personnel management, and general administration. Additionally, the author examined the developing 8 desirable characteristics of students, including 1) love of nation religion king, 2) honesty and integrity, 3) discipline, 4) eagerness to learn, 5) observance of principles of Sufficiency Economy philosophy in one's way of life, 6) dedication and commitment to work, 7) cherishing Thai-ness, and 8) public mindedness. Furthermore, the author studied the Iddhipada-Chanda, Viriya, Citta, and Vimansa-which are Buddhist principles emphasizing a mindset conducive to successful work completion through love for one's tasks, diligence, resilience, mindfulness, dedication, intellectual engagement, and continuous improvement.

The results showed that this article was useful for administrators, teachers, and educational personnel involved in planning jointly to develop the desired characteristics of learners in order for learners to develop both in knowledge morality and ethics in order to be a world citizen who is fully equipped to live in society.

Keywords: Educational institution administration, Desirable characteristics,
The Iddhipada

บทนำ

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บททางการศึกษาได้มุ่งพัฒนาบุคคลให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา และในด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งได้กำหนดไว้ในมาตรา 24(4) ที่กำหนดไว้ให้มีอยู่ในทุกรายวิชา สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระสำคัญของหลักสูตรทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพ เพื่อมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ และความรับผิดชอบต่อสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) ซึ่งการพัฒนาคนนั้นจะสมบูรณ์พร้อมได้จะต้องเริ่มจากการมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เป็นแนวทางการดำรงชีวิตในทุกช่วงวัย ช่วงวัยที่มีความพร้อมและสามารถพัฒนาได้ดีที่สุดย่อมต้องเริ่มตั้งแต่วัยเยาว์ โดยตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้มีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ได้แก่ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย และ 8) มีจิตสาธารณะ

สถานศึกษามีภารกิจสำคัญในการส่งเสริมด้านองค์ความรู้ของผู้เรียน ควบคู่กับการพัฒนาด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนนั้น มีความเกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายในโรงเรียน ซึ่งประกอบไปด้วยด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป เนื่องจากการพัฒนาผู้เรียนนั้นไม่สามารถดำเนินการเพียงฝ่ายวิชาการได้ แต่ยังมี ความเกี่ยวข้องกับทุกส่วน ทั้งในสถานศึกษาและความร่วมมือจากผู้ปกครอง ภาศิเครือข่าย หน่วยงานภายนอกต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

การบริหารสถานศึกษาเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ผู้บริหารจะต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และการวางแผนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งระหว่างการทำงานจำเป็นต้องมีการกระบวนกรในการตรวจสอบและปรับปรุงงานอยู่เสมอ เพื่อในการทำงานมีประสิทธิภาพ โดยหลักธรรมของศาสนาพุทธที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักธรรมสำคัญที่เมื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงานแล้วสามารถนำไปสู่ความสำเร็จ นั่นคือ หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบไปด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ซึ่งหลักอิทธิบาท 4 มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ก็เพราะว่า การที่ผู้บริหารและครูมีคุณธรรมตามหลักอิทธิบาทธรรม 4 จะเป็นการใช้ปัญญาในการวิเคราะห์ วางแผนกลยุทธ์ในการทำงาน โดยใช้การประเมินผลการทำงานว่ายังมีจุดใดที่ยังพบปัญหาหรือไม่ตรงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ อีกทั้งจะต้องตรวจสอบการทำงานทีละขั้นตอนว่าแต่ละขั้นตอนของการ

ทำงานนั้นเกิดผลสำเร็จเป็นอย่างไร เกิดผลลัพธ์เป็นที่น่าสนใจหรือไม่ เพื่อให้สามารถดำเนินการแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันเวลาที่ตามกระบวนการขั้นตอนของหลักอิทธิบาท 4 (สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, 2550)

จากความสำคัญข้างต้นในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยมีสถานศึกษาเป็น หน่วยงานหลักในการพัฒนาและส่งเสริมผู้เรียนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกที่มีศักยภาพ ผู้เขียนจึงนำเสนอการบริหารสถานศึกษาเพื่อ พัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนโดยใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนา สถานศึกษา พัฒนาผู้เรียนในการเป็นกำลังหลักสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เกี่ยวกับการศึกษาโดยมุ่งเน้นในการให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ศิลปะ วัฒนธรรม ทักษะการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต รวมถึงกระบวนการจัดการศึกษาที่จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้เต็มตามศักยภาพ เหมาะสมกับระดับการเรียนรู้ของผู้เรียน กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียนสู่ศตวรรษที่ 21 โดยพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีความเหมาะสม ชัดเจน และเพื่อเป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย มีความเสียสละ จึงได้มีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตัวชี้วัดและพฤติกรรม บ่งชี้ เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้มีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ได้แก่ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย และ 8) มีจิตสาธารณะ โดยมีนิยามของแต่ละด้าน ดังนี้

รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติ ชำรงไว้ซึ่ง ความเป็นชาติไทย ศรัทธา ยึดมั่นในศาสนา และเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

ซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในความถูกต้อง ประพฤติตรงตาม ความเป็นจริงต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งทางกาย วาจา ใจ

มีวินัย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในข้อตกลง กฎเกณฑ์ และระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม

ใฝ่เรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียน แสวงหา ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

มุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจ และรับผิดชอบในการทำ หน้าที่การงานด้วยความเพียรพยายาม อดทน เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย

รักความเป็นไทย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า ร่วมอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่าง ถูกต้องและเหมาะสม

มีจิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2554)

แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน

ในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนสามารถใช้การบูรณาการไปกับการเรียนการสอนในแต่ละ รายวิชา ในทุกระดับชั้น หรืออยู่ในรูปแบบของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือสอดแทรกไว้ใน การปฏิบัติภารกิจประจำวันของโรงเรียน โดยจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย เริ่มตั้งแต่ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครองและหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการร่วมกันวางแผน ดำเนินการทั้ง ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับ นักเรียน ทั้งนี้ในการพัฒนามีแนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการในการส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนเกิด การพัฒนาคุณลักษณะได้อย่างหลากหลาย โดยทฤษฎีที่สนับสนุนในการพัฒนานักเรียนที่ได้รับการยอมรับ นั้นคือ ทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิดของเพียเจต์ (Jean Piaget) เป็นทฤษฎีที่ศึกษาพัฒนาการ ทางด้านสติปัญญาและการคิดของเด็ก โดยแบ่งช่วงของการพัฒนาออกเป็น 4 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 ประสาท

การรับรู้และการเคลื่อนไหว (อายุ 0 – 2 ปี) ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (อายุ 2 – 7 ปี) ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติการคิดแบบเป็นรูปธรรม (อายุ 7 – 11 ปี) ขั้นที่ 4 ขั้นปฏิบัติการคิดแบบเป็นนามธรรม (อายุ 12 ปีขึ้นไป) โดยในแต่ละขั้นมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 ประสบการณ์รับรู้และการเคลื่อนไหว เด็กจะมีพัฒนาการที่เกี่ยวกับการรับรู้วัตถุ การให้ความสนใจกับวัตถุ ซึ่งจะเกิดกระบวนการ 2 ประการคือ การดูซึม เป็นการปรับสภาพสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับการรับรู้ของตนเอง และการปรับเปลี่ยน เป็นการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่

ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกเด็กอายุ 2 – 4 ขวบ จะมีการพัฒนาเรียนรู้และพฤติกรรมใหม่ ๆ มักยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและมีพฤติกรรมเลียนแบบ ช่วงที่สองเด็กอายุ 4 – 7 ขวบ เด็กจะเริ่มเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัว มีพัฒนาการทางความคิดมากขึ้น

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติการคิดแบบเป็นรูปธรรม ในขั้นนี้เด็กจะมีพัฒนาการในการจัดระบบความคิดมากขึ้น เริ่มมีเหตุผลในเชิงตรรกะ เรียนรู้การที่จะเอาใจเขามาใส่ใจเรามากขึ้น

ขั้นที่ 4 ขั้นปฏิบัติการคิดแบบเป็นนามธรรม เป็นพัฒนาการของกระบวนการคิดที่มีความสมเหตุสมผลมากขึ้น มีลักษณะระบบการคิด 3 รูปแบบคือ 1) การคิดทบทวนระหว่างความจริงกับความเป็นไปได้ 2) การคิดแบบตั้งสมมติฐาน แล้วตรวจสอบสมมติฐานนั้น 3) การคิดถึงการคิด เป็นการคิดแบบนามธรรม วิเคราะห์หาเหตุผลด้วยตนเอง (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2554)

จากแนวความคิดของเพียเจต์ ในทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาซึ่งกล่าวมาแล้วสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนได้ ดังนี้ 1) การประเมินผลศักยภาพทางสติปัญญา โดยการเปรียบเทียบได้จากระดับอายุของเด็ก เช่น เด็กที่มีอายุระดับ concrete operational แต่สามารถคิดในสิ่งที่เป็นามธรรมเหมือนเด็กในวัย Formal Operational Stage ได้ ก็แสดงว่าเด็กคนนั้นมีพัฒนาการทางสติปัญญากว่าหน้ากว่าปกติ 2) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองให้มากที่สุด โดยมีครูคอยอำนวยความสะดวก เป็นผู้ร่วมมือ (collaborator) ในกระบวนการเรียนรู้ และเป็นผู้เตรียมเนื้อหาหรือประสบการณ์ที่จะให้เด็กค้นพบความรู้ด้วยตนเองเท่านั้น 3) การวัดและการประเมินผลการพัฒนา โดยคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาและการคิดของเด็กแต่ละวัย 4) ในการจัดทำหลักสูตรที่สนับสนุนการพัฒนาจะต้องมีการจัดลำดับเนื้อหาในหลักสูตรให้ตอบสนองต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กในแต่ละช่วงวัย

หลักอิทธิบาท 4

ในพระพุทธศาสนานั้น องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาถึงอิทธิบาท 4 ประการ คือ เจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย ฉันทสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจาก ฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่น เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย วิริยะสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย จิตตสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย วิมังสาสมาธิ ปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้น อิทธิบาท 4 มีองค์ประกอบ ดังนี้ ฉันทะ หมายถึง สร้างความพอใจในกุศล คือ ความประสงค์จะทำยิ่งขึ้น ความพึงพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำความฉลาด ความพอใจในธรรม ฉันทสมาธิ หมายถึง สมาธิที่เกิดจาก ฉันทะวิริยะ หมายถึง การปรารภความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ จิตตะ หมายถึง มโน มานัส มโน วิญญูญาณธาตุที่สมกัน และปธานสังขารหมายถึง ความเพียรที่มุ่งมั่น (ปธาน) ปรารภ ความเพียร ประคองจิต ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความก้าวไปอย่างไม่ทอดยอ ความไม่ทอดทิ้ง ธุระ ความประคับประคองธุระไว้ ด้วยดี วิริยะ วิริยอินทรีย์ วิริยะพละสัมมาวายามะ วิมังสา หมายถึง ปัญญาภิรยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิสมาธิ หมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สัมมาสมาธิ

ความหมายของหลักอิทธิบาท 4

อิทธิบาท 4 เป็นคุณ 4 อย่าง ถ้ามีบริบูรณ์แล้วจะส่งผลให้บุคคลนั้นบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ จนกล่าวได้ว่าอิทธิบาท 4 เป็นธรรมะที่เป็นธรรมที่มีอุปการะแก่งานทุกชนิด ตั้งแต่งานของผู้ครองเรือน จนถึงงานของผู้บำเพ็ญสมณวิปัสสนา อิทธิบาท 4 เป็นธรรมสำหรับความสำเร็จ ซึ่งต้องใช้ในการทำงาน และเป็นทางเดียวที่จะปฏิบัติเพื่อนำไปสู่นิพพานได้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ นั้น ๆ ย่อมเจริญด้วยอิทธิบาทเป็นเรื่องปรุ้งสมาธิ อันประกอบด้วย ฉันทะเป็นประธาน ด้วยวิริยะเป็นประธาน ด้วยจิตตะเป็นประธาน และด้วยวิมังสาเป็นประธาน” จากความหมายของอิทธิบาท 4 ที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า อิทธิบาท 4 หมายถึง คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน เป็นคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในชีวิตประจำวันเป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อเอาชนะอุปสรรคและปัญหาต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่

ความสำเร็จและความก้าวหน้าในหน้าที่การงานตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจจดจ่อ) และวิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง)

ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้อธิบายว่า อิทธิ หมายถึง ความเจริญ ความงอกงาม ความสำเร็จ บาท หมายถึง ทาง เส้นทาง อุปายเครื่องบรรลु รวมเป็น อิทธิบาท หมายถึง ทางหรืออุปาย เป็นเครื่องบรรลุความสำเร็จ หรือความสำเร็จ ดังนั้น อิทธิบาท 4 คือ ธรรมที่จะช่วยให้ผู้ที่นำไปประพฤติปฏิบัติ ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ประสงค์ไว้ โดยสิ่งที่ประสงค์นั้นต้องอยู่ในวิสัยที่อาจใช้ความเพียรพยายาม สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ มิใช่เป็นความเพ้อฝันที่ไม่มีโอกาสจะประสบความสำเร็จได้ ทุกขั้นตอนของการทำงานไม่ว่าจะเป็นขั้นวางแผน ประเมินผล ลงมือทำ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข ล้วนต้องอาศัยวิมังสา เป็นสำคัญ นั่นคือ การดำรงชีวิตอย่างใช้ปัญญาทุกขั้นตอนของชีวิต จนได้ชื่อว่าเป็นชีวิตที่ประเสริฐนั่นเอง คุณธรรมทั้งสี่ประการนี้ มีลักษณะหมุนหนุนช่วยกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีปัญญาหรือวิมังสาคอยตรวจสอบ ความยิ่งความหย่อนของการงาน พร้อมทั้งจะปรับปรุงแก้ไขไปตามควรแก่กรณี เมื่อทำได้อย่างนี้ ความสำเร็จในสิ่งที่คนต้องการก็จะบังเกิดขึ้นตามสมควรแก่เหตุ กรณีที่ประกอบกระทำเสมอ อิทธิบาท 4 นี้ ขอเพียงมีจุดเริ่มต้นขึ้นเท่านั้น การสนับสนุนกัน ความเข้มข้นของธรรมะจะเพิ่มขึ้นโดยลำดับ โดยมี ความเพียรพยายามเป็นแรงขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จในกิจกรรมเหล่านั้น

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต (2553) อธิบายไว้ว่า อิทธิบาท แปลว่า ธรรมเครื่องให้ถึง อิทธิฤทธิ์ หรือความสำเร็จ หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ แปลให้เข้าใจง่ายว่า ทางแห่ง ความสำเร็จ มี 4 อย่าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ซึ่งสามารถแปลให้จำง่ายตามลำดับว่า มีใจรัก พากเพียรทำ เอาใจจดจ่อ ใช้ปัญญาสอบสวน ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 4 อย่างนี้ เกื้อหนุนกันและเรียงร้อยมาด้วยกัน เช่น เกิดฉันทะ มีใจรักแล้วก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียร ก็เอาใจจดจ่อไม่ใจอยู่เสมอ และเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง แต่ที่แยกพิจารณาแต่ละข้ออย่างนี้ ก็ถือด้วยเอาภาวะที่เด่นเป็นใหญ่ เป็นตัวนำ เป็นตัวชักจูงข้ออื่น ๆ ในแต่ละกรณี เช่น เมื่อฟังธรรมด้วยกัน คนหนึ่งชอบศึกษาธรรม ฟังด้วยความรัก ความพอใจในธรรม อยากรู้ อยากเข้าใจธรรมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป จึงฟังด้วยจิตใจแน่วแน่ ก็มีฉันทะเป็นตัวเด่นชักนำสมาธิและกุศลธรรมอื่น ๆ อีกคนหนึ่งมีนิสัยหรือความรู้สึกเกิดขึ้นในขณะนั้นว่า เมื่อพบอะไรที่ฟังทำก็ต้องสู้ ต้องเอาชนะ ต้องเข้าเผชิญและทำให้สำเร็จ จึงฟังด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งท้าทาย จะต้องพยายามเข้าใจให้ได้ ก็มีวิริยะเป็นธรรมเด่น อีกคนหนึ่ง มีนิสัยเอาใจใส่รับผิดชอบ ไม่ว่าอะไรที่คนเกี่ยวข้อง ก็จะต้องใส่ใจเอาใจจดจ่อ คิดตาม จึงตั้งใจฟังเอาใจคิดตามเนื้อความไป ก็มีจิตตะเป็นใหญ่อีกคนหนึ่ง คิด

จะตรวจสอบว่า ธรรมที่แสดงนั้นจริงหรือไม่ ดีหรือไม่ หรือจะค้นหาเหตุผลในธรรมที่พึง พึงไปก็คิดใคร่ครวญพิจารณาสอบสวนไป ใจจึงแน่วแน่อยู่ว่าธรรมที่พึงก็มีวิมangsaเป็นใหญ่

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าว ผู้เขียนสามารถสรุปได้ว่า ความหมายของหลักอิทธิบาท 4 คือ หลักธรรมที่ใช้ในการปฏิบัติเพื่อเอาชนะอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จ และความก้าวหน้าในหน้าที่การงานตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ หมายถึง ความพอใจและความรักในสิ่งที่กระทำอยู่ และมีความต้องการที่จะให้สิ่งที่กระทำอยู่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ วิริยะ หมายถึง ความตั้งมั่นในความพยายามในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ประสบความสำเร็จ โดยมีความอดทนในการดำเนินการ จิตตะ หมายถึง ความตั้งมั่นและตั้งใจในสิ่งที่กระทำ โดยให้ความสำคัญกับงานที่กำลังดำเนินการ และวิมangsa หมายถึง การใช้ปัญญาพิจารณา ทบทวน วางแผน ในการกระทำ โดยใช้เหตุและผลในการแก้ไขและปรับปรุง

ความสำคัญของหลักอิทธิบาท 4

พระราชปัญญาภิกขุ สุบิน เขมิโย (2528) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท 4 คือ คุณธรรมเครื่องมือที่ส่งผลให้งานหรือการดำเนินการใด ๆ สำเร็จตามประสงค์หรือสิ่งประสงค์ คนในโลกนี้ย่อมต้องการสิ่งที่ประสงค์แห่งชีวิตกันคนละหลายรูปแบบ แต่สิ่งประสงค์ที่คนต้องการตรงกัน คือ ทรัพย์ ยศ และผลงาน ทรัพย์เป็นสิ่งประสงค์ที่สำคัญยิ่งของชีวิต เพราะทรัพย์เป็นสิ่งอาศัยใช้สอยในการดำรงชีวิตประจำวัน ทรัพย์ มีอยู่ ๒ ประการ คือ ทรัพย์สิน คือ เงินตราสำหรับใช้จ่ายซื้อขายแลกเปลี่ยนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค และทรัพย์สมบัติ คือ บ้านเรือน ที่ดิน ที่นา ที่สวน เครื่องใช้ต่าง ๆ

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต (2553) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของหลักอิทธิบาท 4 ว่ามีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของตัวบุคคลและเป็นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในแต่ละองค์ประกอบ เพราะความพอใจในสิ่งที่ทำเพียงอย่างเดียว ก็ไม่สามารถสร้างให้เกิดผลแห่งความสำเร็จของการเรียนรู้ได้ ผู้เรียนต้องมีความพอใจและพยายามศึกษาหาความรู้ และมีความหมั่นเพียร พิจารณาหาข้อบกพร่องในการเรียน แล้วปฏิบัติสิ่งที่เกื้อกูลต่อการเรียน ลด ละเลิก สิ่งที่ไม่เกื้อกูลต่อการเรียน เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนของตน

พระเทพดิลก ระเบบ ฐิตญาโณ (2548) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท 4 คือ หลักธรรมที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนประสงค์ซึ่งต้องไม่เหลือวิสัย คือสิ่งที่ตนประสงค์นั้นต้อง

อยู่ในวิสัย ซึ่งต้องใช้ความขยันหมั่นเพียร พยายาม ทำให้เกิดขึ้นได้มิใช่เป็นความพ้อฝันที่ไม่มีโอกาสประสบความสำเร็จ ดังคำที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า จิตเป็นรากฐานของทุกสิ่ง จิตนั้นประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลายทั้งหมด การทำสิ่งใดสำเร็จนั้น อยู่กับการตั้งใจ ตั้งมั่นกำหนดจิตให้มั่นคง แล้วทุกสิ่งจะประสบผลสำเร็จได้ตามที่ตั้งใจและอิทธิบาท 4 ให้ถึงขั้น คือ ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยใจรัก ด้วยความพากเพียร พยายาม ด้วยใจจดจ่อ และใช้ปัญญาพิจารณาตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ แล้วความสำเร็จจะไม่หนีไปไหน

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าว ผู้เขียนสรุปได้ว่า ความสำคัญของหลักอิทธิบาท 4 คือ หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ในการกระทำการกิจการงานหรือการอาชีพ แม้จะมีอุปสรรคอยู่บ้าง ก็ให้ยึดหลักอิทธิบาท 4 เพื่อบอกทางแห่งความสำเร็จในชีวิตเกี่ยวกับการงาน เมื่อจะทำงานใด ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ

หลักอิทธิบาท 4 กับการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน

ผู้บริหารสถานศึกษา มีภารกิจหลักสำคัญในการบริหารจัดการให้โรงเรียนสามารถจัดการเรียนการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนในทุกมิติ โดยมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก สนับสนุน ส่งเสริมบุคลากรทุกคนในโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพสูงสุดจึงต้องมีการกำหนดทิศทางในการขับเคลื่อน นอกจากนี้จะต้องมีกลยุทธ์ในการปฏิบัติที่ดีแล้ว จะต้องมียุทธศาสตร์ในการดำเนินการควบคู่ไปด้วย ผู้บริหารจะต้องมีภาวะผู้นำในทางดำรงชีวิตภายใต้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่จะส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กร โดยเฉพาะความมีคุณธรรม จริยธรรมการดำรงชีวิตตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธในทางพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสหลักธรรมอันจะเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผู้บริหารควรมีในการบริหารงานบุคคลให้ประสบความสำเร็จ คือ อิทธิบาท 4 อันเป็นหลักธรรมเครื่องมือให้ถึงอิทธิฤทธิ์หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ หรือแปลง่าย ๆ ว่า ทางแห่งความสำเร็จ

การบริหารสถานศึกษาในภาพรวมสามารถกำหนดขอบข่ายของการบริหารสถานศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2556) ซึ่งในแต่ละฝ่ายจะต้องสนับสนุนการทำงานให้สอดคล้องกัน เพื่อร่วมกันพัฒนาเป้าหมายหลักคือ ผู้เรียน โดยมีงานวิชาการเป็นหลักสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาผู้เรียน ทั้งนี้ในการนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้เป็นแนวทางเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนสามารถแยกองค์ประกอบของหลักธรรม เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

ในสถานศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน มีรายละเอียดดังนี้

1. หลักอิทธิบาท 4 ฉันทะ (ความพอใจและความรักในสิ่งที่ทำ)

1.1 ส่งเสริมเจตคติที่ดีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน

โดยดำเนินการดังนี้ 1) การอบรมสร้างความเข้าใจต่อครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อสร้างเจตคติต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ 2) การนำ PLC เพื่อร่วมสร้างความสัมพันธ์ของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้

1.2 การร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการดำเนินการและแผนปฏิบัติการในการขับเคลื่อนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ โดยดำเนินการดังนี้ 1) การระดมความคิดเห็นของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 2) การกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการดำเนินการและแผนปฏิบัติการในการขับเคลื่อนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

1.3 การเสริมแรงและให้กำลังใจข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยดำเนินการดังนี้ 1) ยกย่องและเชิดชูเกียรติข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ที่ร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ 2) นำผลการดำเนินการของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามาใช้ประกอบการพิจารณาผลการปฏิบัติงาน

2. หลักอิทธิบาท 4 วิริยะ (ความมุ่งมั่น พยายามในการทำงานประสบความสำเร็จ)

2.1 การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการที่วางไว้ในพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน โดยดำเนินการดังนี้ 1) การกำหนดแผนปฏิบัติการในการพัฒนา การจัดการเรียนรู้ 2) กำกับติดตามการดำเนินการพัฒนาการจัดการเรียนรู้

2.2 การปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ โดยดำเนินการดังนี้ 1) กำหนดกรอบหน้าที่ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ 2) กำกับติดตามให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ดำเนินการตามกรอบหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

2.3 รายงานผลการดำเนินการตามกรอบหน้าที่งานที่ได้รับมอบหมาย โดยดำเนินการดังนี้ 1) ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา รายงานผลการดำเนินการและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการดำเนินการแก้ไข 2) ข้าราชการครูและ

บุคลากรทางการศึกษา จัดทำข้อมูลในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้เป็นสารสนเทศเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนา

3. หลักอิทธิบาท 4 จิตตะ (ความตั้งใจ ความเอาใจใส่ในสิ่งที่ทำ)

3.1 ตรวจสอบความก้าวหน้าในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน โดยดำเนินการดังนี้ 1) แต่งตั้งคณะติดตามความก้าวหน้าในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ โดยมีส่วนร่วมและเป็นไปอย่างกัลยาณมิตร 2) คณะติดตามความก้าวหน้าในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ให้คำแนะนำต่อผู้ปฏิบัติงานให้เป็นไปตามหลักการที่ถูกต้องที่ได้กำหนดไว้

3.2 ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนโดยดำเนินการดังนี้ 1) ร่วมกันสรุปปัญหาที่เกิดขึ้นในการระหว่งการดำเนินการในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ 2) ร่วมกันระดมความคิดเห็นผ่านกิจกรรม PLC เพื่อร่วมหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว

4. หลักอิทธิบาท 4 วิมังสา (การพิจารณา ทบทวนการดำเนินงานแก้ไขและปรับปรุง)

4.1 ผู้บริหารและครูร่วมประเมินผลการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ในการดำเนินการโครงการตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้ โดยดำเนินการดังนี้ 1) ร่วมกันประเมินผลการดำเนินการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 2) ร่วมกันจัดทำผลการประเมินการดำเนินการพัฒนาการจัดการเรียนรู้

4.2 ร่วมกันเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และวิธีการแก้ไข โดยดำเนินการดังนี้ 1) ร่วมกันเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ 2) ร่วมกันเสนอแนวทางและวิธีการแก้ไข เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนในการดำเนินการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ในครั้งต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

จากกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามหลักอิทธิบาท 4 ข้างต้น สามารถดำเนินงานผ่านการจัดทำโครงการ “การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์” มีรายละเอียด ดังนี้

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดเน้นของสถานศึกษา
2. เพื่อพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีทักษะในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในห้องเรียนเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. เพื่อพัฒนาระบบการติดตามการนิเทศในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

เชิงคุณภาพ

1. ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดเน้นของสถานศึกษา
2. ครูและบุคลากรทางการศึกษามีทักษะในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในห้องเรียนเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. สถานศึกษามีระบบการติดตามการนิเทศในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

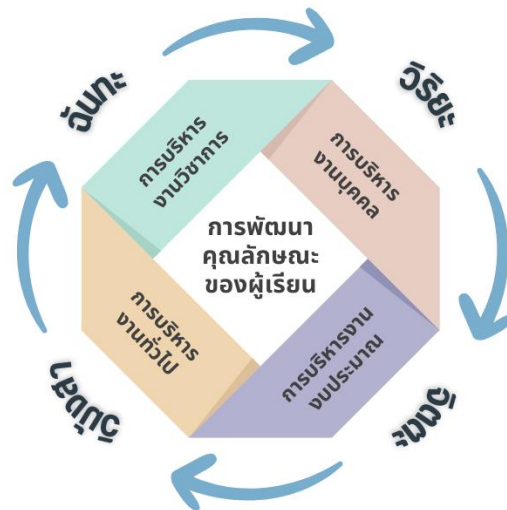
เชิงปริมาณ

1. ผู้เรียนร้อยละ ๘๐ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดเน้นของสถานศึกษา
2. ครูและบุคลากรทางการศึกษา ๘๐ มีทักษะในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในห้องเรียนเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. สถานศึกษามีระบบการติดตามการนิเทศในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มีผลการประเมินคุณภาพเกินกว่าร้อยละ ๘๐

บทสรุป

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าว ผู้เขียนสรุปได้ว่า หลักอิทธิบาท 4 กับการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน เป็นหลักธรรมที่สนับสนุนให้การทำงานบรรลุผลสำเร็จ และเกิดประสิทธิภาพ กระบวนการทำงานในแต่ละขั้นตอนสามารถควบคุมและตรวจสอบได้ โดยทุกภาคส่วนที่มีส่วนร่วมการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน สามารถดำเนินการในรูปแบบของการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมประจำวันของสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิด

การพัฒนาผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย และสามารถตอบสนองต่อการพัฒนาได้ครบทุกคุณลักษณะทั้ง 8 คุณลักษณะ ซึ่งเป็นการพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาความรู้ สติปัญญาของผู้เรียนที่เหมาะสมกับช่วงวัยของการเรียนรู้ โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกและออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เกิดการลงมือปฏิบัติจริง กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร สามารถทำงานร่วมกันเป็นทีม มีความมุ่งมั่นในการทำงาน ทั้งนี้ในวางแผนการดำเนินงานลงเข้าสู่กระบวนการปฏิบัติจริงสามารถใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 มาใช้ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้การทำงานมีแนวคิดที่ชัดเจน สามารถบริหารจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในระบบการบริหารจัดการและการพัฒนาบุคลากร ผ่านการบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ฝ่าย เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนโดยใช้หลักอิทธิบาท 4

ที่มา: เรวัตน์ พรหมสะโร , 2567

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551** สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

- พระเทพดิลก (ระแบบ วิฑูรย์). (2548). **อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์.
- (2553). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระราชปัญญาภิบาล (สุบิน เขมโย). (2528). **ประมวลบทพระธรรมเทศนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- เรวัฒน์ พรหมสะโร. (2567). การบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนโดยใช้หลักอิทธิบาท 4. **วารสารบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์**, 3(1) : 1-15
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2556). **นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2557**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). **แนวทางการพัฒนา การวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. (2550). **หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.